

из ценностей жизни, а в основном ценилось, прежде всего, здоровье, долголетие, почетное положение в общине.

Не доминировало стремление к богатству и в представлении древних греков. Для них высшее благо – это полис, т.е. ближайшее человеческое сообщество.

В христианской средневековой Европе отношения людей к материальным ценностям определялось образом Иисуса Христа. Подлинной основой средневекового гуманизма осталась человеческая природа Христа. Нравственно оправданным источником материального достатка и собственности считался труд.

Своеобразие белорусской культуры, диффузия ее культурных форм обусловлена как историческими, так и географическими факторами.

Геополитическое положение Белоруссии определило дихотомию влияния на национальную культуру, в том числе и религии, культур Запада и Востока, способствовало развитию культурных контрастов, препятствуя тем самым унификации белорусской культуры. Взаимосвязь культуры и социума предполагает взаимовлияние трех основных составляющих этой системы. Первая из них связана с мировоззрением и включает в себя религию, философию и науку. Вторую составляет искусство во всем многообразии его видов и жанров. Наконец, третья, тесно связана с социализацией и состоит из права, политики, морали, главными регуляторами которой являются соответствующие нормы. Любое культурно-историческое событие воспринимается в триединстве этих составляющих

Дальнейшее развитие социально-экономических отношений в феодальном, а затем, и в капиталистическом обществах выработали новый критерий положения человека через результаты его практической деятельности и, прежде всего, через накопление материальных благ, которое было наиболее простым и доступным способом измерения достигнутых результатов. Несомненно и то, что свое определенное разрушительное начало по отношению к моральным ценностям

во многом было обусловлено распространением учения Кальвина о предопределении, согласно которому Бог заранее предрешает кому будет дарована благодать, а кто будет обречен на вечное проклятье. Таким образом, знаком милости Божьей стал признаваться успех, а неуспех превратился в знак проклятья, и это приобрело доминирующее значение при определении успешного статуса человека в пост-современном обществе.

Основные вызовы современности обусловлены, на наш взгляд, аксиологической асимметрией духовных ценностей, исходя из которой современный человек отдает предпочтение материальным благам. Неслучайно глобальные финансовые кризисы все чаще связывают с феноменом так называемого «избыточного потребления». А это возвращает в эпицентр наших размышлений, когда материальные блага признаются в качестве основной ценности в человеческой жизни.

Однако есть надежда, что возросший интерес к церкви, к церковной истории и искусству снимут определенное чувство отчуждения и социальной напряженности, приведут сознание человека к истокам высокой христианской морали.

ВІСНІКІ І ПЕРСПЕКТИВЫ ДАСЛЕДАВАННЯ ПІСЬМОВАЙ ПРАВАСЛАЎНАЙ СПАДЧЫНЫ

*Паляшчук Н.В., Ярмоленка Э.В.
(Мінск, Беларусь)*

У дадзеным паведамленні асвятляецца дзейнасць супрацоўнікаў аддзела гісторыі беларускай мовы Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі па вывучэнні і выданні пісьмовай праваслаўнай спадчыны.

1. Тэксты рэлігійнага зместу ўтвараюць асобную стыльваю разнавіднасць старабеларускай пісьменнасці. Іх грунтоўны

лінгвістычны аналіз (незалежна ад таго, якую канфесію яны абслугоўвалі) прадстаўлены ў манаграфіі А.І. Жураўскага “Гісторыя беларускай літаратурнай мовы” (Т. 1, 1967); вынікі лексікаграфічнай апрацоўкі помнікаў – у “Гістарычным слоўніку беларускай мовы” (Вып. 1–37, 1982–2017), “Падручным гістарычным слоўніку субстантыўнай лексікі” (2013), “Рэлігійным слоўніку старабеларускай мовы” (І.У. Будзько, 2003), “Кароткім гістарычным слоўніку” (А.М. Булыка, 2015); лінгватэксталагічнага апісання – у даследаваннях І.У. Будзько, Э.В. Ярмоленка.

2. У апошняе дзесяцігоддзе даследаваны, падрыхтаваны да друку і выдадзены шэраг помнікаў на царкоўнаславянскай мове.

Вынікі даследавання Слуцкага Евангелля 1581 г., праведзенага сумесна з супрацоўнікамі НББ па благаслаўненні мітрапаліта Філарэта, рэпрэзентаваны ў манаграфіі “Святое Евангеліе. Слуцк”, якая складаецца з дзвюх частак: першая змяшчае ўзноўлены тэкст Евангелля, другая – яго кадэкалагічнае і лінгвістычнае апісання (ахарактарызаваны папера, почырк перапісчыка, мастацкае аздабленне, этапы рэстаўрацыі і стан захаванасці помніка; апісаны яго графіка-арфаграфічныя, марфалагічныя, сінтаксічныя, лексічныя рысы; пададзены слоўнік Евангелля) [1]. Манаграфіі папярэднічала электроннае выданне “Слуцкае Евангелле: беларускі рукапіс XVI ст.” [2].

Выданне “Житие блаженной Евфросинии, игумении Вседержителя Святого Спаса во граде Полоцке” [3] уключае дзве кнігі: у першай падаецца факсімільнае Жыццё (спіс з рукапіснага зборніка сярэдзіны XVI ст., што захоўваецца ў РНБ, збор Пагодзіна, № 869); у другой – яго ўзноўлены тэкст і пераклады на рускую, беларускую і англійскую мовы; у Прадмове адзначаны лінгвістычныя адметнасці спіса, звернута ўвага на яго лакальныя моўныя асаблівасці.

Чарговым крокам стала выданне Полацкага Евангелля канца XII – пач. XIII ст. – “Святое Евангеліе: воспроизведенный текст, научный комментарий” (2012) [4]. Факсімільнае і ўзноўлены тэкст Евангелля су-

праваджаюцца гісторыка-лінгвістычнымі артыкуламі, упершыню расчытанымі запісамі рэлігійнага і дэлавога зместу, змешчанымі на палях манускрыпта, табліцай евангельскіх чытанняў з пазначэннямі дня тыдня, іншымі заўвагамі.

У 2014 г. была завершана работа па перавыданні кнігі С. Собаля “Букварь сиречь, Начало учения детем, начинающим чтению извыкати” (Куцейна, 1631) [5]. Першая частка выдання ўтрымлівае факсімільнае старадрука; другая – узноўлены тэкст “Буквара”; навуковыя артыкулы, прысвечаныя гісторыі Куцеінскай друкарні, жыццю і друкарскай дзейнасці С. Собаля, зместу “Буквара”, яго афармленню і прызначэнню; слоўнік ужытых пад цітлай словы.

Адметнасцю названых выданняў з’яўляецца ўзнаўленне тэкстаў па адных і тых жа прынцыпах: радок у радок, літара ў літара з захаваннем скарачаных напісанняў пад цітлай, вынасных літар, надрадкавых знакаў; суцэльны тэкст разбіваецца на асобныя словы; радковыя знакі ўзнаўляюцца ў адпаведнасці з іх размяшчэннем у рукапісе.

3. У межах выдавецкай праграмы, якую ажыццяўляе Гістарычная камісія пры Выдавецкім саўеце БПЦ, вялася работа па падрыхтоўцы да друку (адаптацыя тэкстаў з дарэформеннай арфаграфіяй да сучаснай, іх камп’ютарны набор) каштоўных гістарычных крыніц – перавыданняў брашуры П.Я. Чабодзькі “Из воспоминаний белоруса Я.А. Чебодько” (Киев, 1910) [6] і “Записок” Праасвяшчэннага Іосіфа, мітрапаліта Літоўскага [7] (перавыданне ўключае “Записки” Праасвяшчэннага Іосіфа, мітрапаліта Літоўскага, выдадзеныя ў 1883 г. Імператарскай Акадэміяй навук (Т. 1, с. V–VIII, 1–284) і яго “Новооткрытые записки”, выдадзеныя Кіпрыяновічам Р.Я. у 1897 г.). Кнігі надрукаваны ў аўтарскай рэдакцыі, у першую з іх былі ўнесены нязначныя змены (перабудаваны шэраг сказаў, абаротаў, заменена ўстарэлая лексіка, выпраўлены некаторыя паўторы), у другой цалкам захаваны стылістычныя і моўныя асаблівасці першакрыніц, выпраўлены толькі відавочныя абдрукоўкі).

4. У перспектыве плануецца 1) правядзенне навуковых даследаванняў царкоўнаславянскай пісьменнасці, канкрэтызацыя ролі царкоўнаславянскай мовы ў духоўна-культурным жыцці праваслаўнага насельніцтва на працягу стагоддзяў, вызначэнне асаблівасцей яе функцыянавання і ўдакладненне яе ролі ў распаўсюджанні кірыла-мяфодзіеўскай традыцыі на землях старажытнай Беларусі; 2) выданне помнікаў пісьменнасці на царкоўнаславянскай мове, створаных на тэрыторыі даўняй Беларусі (фармат выдання павінен вызначацца яго мэтамі і прызначэннем), і іх папулярызацыя сярод грамадства, што будзе садзейнічаць далучэнню сучаснікаў да інтэлектуальнай спадчыны праваслаўнага славянства; 3) падрыхтоўка вучэбна-метадычнай літаратуры, важнай для забеспячэння дзейнасці нядзельных школ, а таксама факультатываў і гурткоў, на якіх выкладаюцца асновы праваслаўя: а) пераклад на беларускую мову падручнікаў па вучэбных дысцыплінах, б) стварэнне беларускамоўных дапаможнікаў, рабочых сшыткаў па царкоўнаславянскай мове, перакладных і тлумачальных слоўнікаў, дзе будзе прадстаўлена лексіка праваслаўнага веравызнання. Такія выданні будуць садзейнічаць замацаванню беларускай мовы ў канфесіянальнай сферы, пашырэнню яе функцый як дзяржаўнай мовы (разам з рускай мовай) у Рэспубліцы Беларусь; 4) падрыхтоўка навукова-папулярнай літаратуры па праваслаўным крэдазнаўстве; 5) падрыхтоўка серыі кніг тыпу “Бібліятэка праваслаўнага хрысціяніна на беларускай мове”, “Калекцыя праваслаўнай літаратуры” (у яе склад мэтазгодна ўключыць перакладзеныя на беларускую мову жыцці святых, даследаванні па гісторыі рэлігіі, выданні аб з’явах рэлігійнага жыцця, царкоўных традыцыях, канонах, таінствах, асновах хрысціянскай маралі, даведнікі і энцыклапедычныя слоўнікі); 6) удзел у навукова-практычных канферэнцыях, семінарах духоўнай, царкоўна-гістарычнай і культуралагічнай тэматыкі.

Літаратура і крыніцы

1. Паляшчук, Н.В. Святое Евангеліе. Слуцк / Н.В. Паляшчук, Т.І. Рошчына, Л.І. Станкевіч, Г.У. Федарэнка, Э.В. Ярмоленка. – Мінск : БПЦ, 2009. – Кн. 1 : Узноўлены тэкст. – 264 с. ; Кн. 2 : Даследаванне рукапісу. – 208 с.
2. Слуцкае Евангелле : беларускі рукапіс XVI ст. [электрон. рэсурс] / НББ, Ін-т мовы і літ. НАН Беларусі, БРФФД; аўт. : Н.В. Паляшчук і інш., склад. Т.І. Рошчына; адказ. за вып. Г.У. Кірэева; праграмаванне, дызайн В.В. Пшыбытка; алічбоўка рукапісу А.В. Шчукін; муз. рэд. Л.А. Густава. – Мінск : НББ, 2008. – (1 CD-ROM).
3. Житие блаженной Евфросинии, игумении Вседержителя Святого Спаса во граде Полоцке : в 2 кн. / науч. ред., предисл., воспр. ц.-слав. текста, пер. на рус. и белорус. яз., коммент. Э.В. Ермоленко; пер. на англ. яз. Т.В. Сальникова. – Минск : БПЦ, 2012. – Кн. 1 : Житие блаженной Евфросинии, игумении Вседержителя Святого Спаса во граде Полоцке [факсим. изд.] – 32 с. ; Кн. 2 : Житие блаженной Евфросинии, игумении монастыря Вседержителя Святого Спаса во граде Полоцке [пер. на ц.-слав., рус., белорус., англ. яз.].
4. Святое Евангелие : Воспроизведенный текст, научный комментарий / И.В. Будько, Н.В. Гаркович, Э.В. Ермоленко. – Минск : БПЦ (Белорусский Экзархат Московского Патриархата), 2012. – 432 с.
5. Букварь сиречь, Начало учения детем начинающим чтению извыкати : у 2-х кн. Кн. 2 : Узноўлены тэкст / І.У. Будзько, Н.В. Паляшчук, Г.У. Федарэнка, Э.В. Ярмоленка. – Мінск : Выд-ва Беларускага Экзархата, 2014. – 128 с.
6. Чебодько, П.Я. Из воспоминаний белоруса Я.А. Чебодько / П.Я. Чебодько; под ред. и предисл. свящ. Алексия Хотеева. – Минск : Братство в честь святого Архистратига Михаила в Минске, 2017. – 32 с.
7. Иосиф (Семашко), митр. Записки / митр. Иосиф (Семашко); предисл. свящ. Алексия Хотеева. – Минск : Братство в честь святого Архистратига Михаила : Издат. совет БПЦ, 2018. – 328 с. : ил., портр. + 1 DVD.